

VERBA
QUARTI PRAECEPTI:
VT DIV VIVAS IN TERRA
VINDICATVRVS,
AD
S O L E M N I A
GYMNASII ELBINGENSIS
AESTIVA,

D. XIV. SEPT. A. MDCCLII.
MORE, LOCO, HORISQVE CONSVETIS
CELEBRANDA,

PERMAGNIFICOS ET AMPLISSIMOS
VRBIS
PROCERES,

CAETEROSQVE
MVSARVM FAVTORES,
QUANTO FAS EST OBSERVANTIAE CVLTV
ORAT, OBSECRAT,
INVITAT

IOANNES LANGIVS,
RECT. P. P. ET BIBL.

ELBINGAE, EX OFFICINA PREUSSIANA.

Nulla unquam mortales inter tam supina erit progenies, nulla scrutinium veritatis tam fastidiens hominum societas, quæ non in rerum humanarum juxta ac divinarum cognitione sibi acquirenda omnem moveat lapidem. Quo magis vero illorum, qui in aucupanda rerum notitia versantur, suspiciendum, summisque laudibus efferendum est studium: eo magis & intellectus ignorantia & voluntatis malitia capti veritatis hostes, quorum livorem scientiarum lux, ab omni caligine repurgata, in dies animadvertit, atro notandi sunt carbone. Ejusmodi enim homines non ea modo, quæ in rebus, ad universi hujus naturam, actionumque humanarum moralitatem pertinentibus, dictamine rationis faces praeferente cognoscunt, arrodere & evertere allaborant: sed hæc quoque profanarum mentium est audacia, ut in sanctuarium DEI procaciter introeuntes, veritates revelatione patefactas, si non negare, saliva tamen sua dehonestare, illasque vana interpretatione imminuere hæud erubescant.

Ad hoc vero pseudoexetarum genus illos etiam referendos esse credimus, qui, quo facilius Sacrae Scripturae veritatem in dubium vocare possint, in ea & sanæ rationi & quotidianæ experientiae e diametro opposita contineri, impie clamitant. Id quod ut invenisse videantur, alia inter verba quarti praecepti ^{a)} dente plus quam theonino rodunt, affirmantes, ea quidem omnibus, pietatem filialem observantibus, longam in terris vitam promittere, sed non largiri. Siquidem experientia teste liberorum bonæ indolis plurimi,

filio

^{a)} Exod. XX, 12.

filio dierum in medio annorum abrupto, spe & opinione citius vitam cum morte commutare & in optimo juventutis flore, antequam ex ephebis excesserunt, terram viventium relinquere cogantur, adeo ut illud, a Graecis quondam usurpatum, apud nos quoque in proverbii consuetudinem venerit: *ὅτι οἱ θεοὶ φιλεῖσιν, ἀποθνήσκει νέος*. Quod homines nostri ita proferunt: Fromme Kinder leben nicht lang.

Nobis itaque demonstraturis, verba quarti praecepti, omni exceptione majora, veritatis adhuc talo niti, & liberos, DEI ac Parentum dicto obedientes, certissimum obsequii praemium, in longaevitae & terrae hujus possessione obvium deportare, hoc prius, hocque posterius esse videtur, ut quae l. c. terra subintelligenda sit, praecipue exponamus. Ea vero non ultima cum in S. S. tum aliis Judaeorum scriptoribus terrae invenitur significatio, qua, voce non alia adjecta, Palaestinam, Judaeorum Patribus promissam, proprie denotat. Quodsi enim non apud Hoseam modo, *b)* nullam in terra, ad quam seu potius ad cujus incolas Vates missus erat, fidem, nullam pietatem, nullamque DEI cognitionem fuisse sed in libro quoque Ruthae, *c)* famem in terra existisse legimus: non alia sane occurrit interpretatio, quam ut sola his locis subintelligenda sit terra Israelis. Quippe Elimelechus, cum, ne inopis periret, in vicinum Moabitarum agrum, ab ubertate & rerum copia laudatum, proficisceretur, nos docet, non in omni, qua patet, terra ortam fuisse famem. Terrae enim Israelitarum, monente Schmidio, *d)* haec maledictio metuenda erat, ut si ejus possessores mandata DEI susque deque haberent, naturalem, qua pollebat, fertilitatem negatura esset: *e)* singularis contra ad augendam eam, sub conditione obsequii habitatorum, illi speranda benedictio. *f)* Immo dum Jacobus scribit, coelo temporibus Eliae clauso, neque

b) c. IV, 2. coll. I, 2. add. Geieri Comm. in Ps. LXXXII, 4.

c) c. I, 1.

d) In Comm. in lib. Ruth. ad h. l.

e) Deut. XXVIII, 15, 16, 23.

f) Lev. XXVI, 3-5.

rorem, neque pluviam per annos tres & sex menses in terra fuisse, g) quis quaeso affirmaret, omnes omnino mundi plagas atque partes hunc siccitatis aestum & imbris cessationem sensisse. Quivis enim facile animadvertit, ad scopum, quem in puniendo populo Judaico DEUS sibi proposuit, non fecisse cessationem pluviae in reliquis extra Canaan mundi partibus, e. g. in regionibus ad Europam, Africam vel Americam pertinentibus, sed in terra saltem Israelitica. Quemadmodum enim aliud quondam fuit diluvium universale, & particulare aliud: ita a cessatione quoque pluviae particulari, quae tempore Ruthae terrae saltem contigisse videtur Israeliticae, ad universalis necessitatem non valet consequentia. Nec Evangelistam h) per omnem terram aliam quam universam Israelis regionem intellexisse, ex dictis patet.

Cum itaque vocabulum terrae absolute positum, nec per contextum ad certam regionem vel totum orbem restrictum, in sacris paginis Isacidarum semper significet terram, a Cananaeorum gentibus ad Jacobitas translatam: Theologus ille inter Gallos, qui Bero-
linum se quondam contulerunt, clarissimus l'Abbadie rem acu tetigisse videtur, i) dum contendit, in quarto praecepto terram Israeliticam Judaeis, pietatem in Parentes filialem observantibus, in tesseram amoris divini praemiumque obedientiae suae a DEO promissam esse. Et si quis objiceret, hanc terrae promissionem non obsequio demum, quarto praecepto exhibendo niti, sed jam Abrahamo, Israelis avo, ejusque posteris a DEO esse factam, ille sciat, monitum hoc non regionis modo promissionem ac concessionem, sed diuturniorem quoque ac perpetuam ejusdem possessionem respicere. Quam diu enim praeceptis DEI, legibus Majorum, Parentumque adhortationibus obedientes futuri essent Judaei: tam diu & ipsimet & ipsorum posteris terrae Israelis permansuri essent domi-

ni

g) c. V, 17. coll. I. Reg. XVII, 7.

h) Luc. IV, 25.

i) *Dans l'art de se connoître soi même.* Conf. Das 19. u. 33. St. der Hamburgischen allgemeinen gelehrten Nachrichten aus dem Reich der Wissenschaften, de A. 1752. in quibus epistola auctoris ejusdam hac de materia scripta recensetur ex *Bibl. Raif. Tom. 48. P. I. & II.*

ni ac heredes; sin minus inobedientiam eorum, ad instar priorum incolarum, amissio patriae avitae & plenaria ex illa sequutura esset expulsio. Id quod etiam partim in Assyrica & Babylonica captivitatibus, partim Hierosolyma a Romanis solo aequata factum esse, relatum legimus.

Quapropter b. Luthero, optimo Ecclesiae nostrae restauratori, non vitio vertendum est, quod, cum Decalogum non cum Judaeis, sed Evangelicorum coetui addictis in institutionibus suis cateheticis communicare vellet, promissionem quarti praecepti his expresserit: ut diu vivas in terra, non adjectis, quae in Exodo k) leguntur, verbis: quam tibi Dominus DEVS tuus dat. Nedum enim, quod vir ille incomparabilis divi gentium Apostoli, idem praeceptum pari ratione proferentis, l) vestigia sequatur: ex scholis etiam theologicis quam apprime edoctus erat, magnum tam moralia inter & ceremonialia, quam essentialia inter & accidentalia in Decalogo intercedere discrimen. m) Ad quae tanquam involucra mosaica inter alia haec quoque de terra promissa spectant verba. Sic enim Schilterus: n) „Non ad genus, inquit, Decalogi & communem Judaeorum ac Christianorum usum pertinent, sed proprie & inspecie „Judaeos concernunt haec quatuor: 1) educio ex Aegypto, beneficium proprium Ecclesiae Judaicae. 2) Prohibitio τῆς εἰκονο- „γραφίας, spectans tantum ad templum & tabernaculum populi Judaici. 3) Sanctificatio diei septimi. 4) Promissio vitae prorgandae in terra sancta, Patribus promissa.”

Interim non est, cur mentionem terrae in repetitione quarti praecepti a Luthero factam supervacaneam esse statuamus. Cum enim lex moralis, Christianos quoque obligans, o) obedientibus felicitatem temporalem verbis directis promittat, ejusque primum ac praecipuum, cui caetera superstruuntur, sit longaevitas: p) haec omni-

k) c. XX, 2.

l) Ephes. VI, 3.

m) Vid. Danhaueri Coll. Decalog. p. 43. & Gerhardi LL. Theol. P. III. L. de Leg. §. 31.

n) In explicat. catech. p. 105.

o) Vid. Buddei Theol. Dogm. L. III. c. II. §. V. p. 585. 586.

p) Lev. XVIII, 5. XXV, 18. Deut. VI, 17. 18. Ezech. XX, 11.

omnino longam infimul & diu in terra ducendam proponit vitae usuram. Est vero Christianis terra, cujus in quarto praecepto mentio fit, ubivis locorum. Totam enim terram Domini, *q)* eamque fidelibus a DEO benedictam; imo ibi patriam esse, ubi bene, nonrunt omnes.

Eti vero obsequentes Parentibus liberi, qui ante maturam aetatem e vita abripiuntur, hac aura in vivis non diu fruuntur: in suae tamen promissionis complementum constanter Dominus perseverat. Quodsi enim accuratiori animi lance perpendimus, longam vitam piis probisque liberis eatenus saltem promitti, quatenus DEI benedictio est, ex pietate nobis conciliata; benedictionem vero illis exhiberi, quatenus divinae gratiae ac benevolentiae documentum dicitur, quam DEVS post mortem infinito uberius & solidius servis suis testificatur: facile est conjecturatu, eam non ad hanc modo, sed ad novam quoque, in suavissima patriae coelestis, vitaeque aeternae mansione, fidelibus paratam *r)* & imagine Palaestinae praefiguratam *s)* pertinere terram.

Sed longaevitatis quoque in hac vita rationem habeamus. Ea sane liberorum bonae indolis vivendi ratio est, ut in brevissimo dierum curriculo plures saepe praestantioresque virtutes exerceant, quam alii per longam annorum seriem vix ac ne vix quidem attingunt. In juvenili enim aetate pueri adhuc, prudentia & sapientia stipati, ea saepius ineunt consilia, eaque facta exequentur, quae senioribus ruborem, ipsis vero laudem, nomenque conciliant. Videntur enim ejusmodi juvenes, pietatis studio dediti, actiones, quae gravibus saltem & aetate provec̃tis demandari solent viris, in semet fuscipere & munere suo rite fungentes, illis palmam saepius eripere, ut declarent, non in barba, sed in corde aetatem senilem quaerendam esse. Non itaque ex annorum serie dierumque multitudinis, sed rerum bene ac sapienter gestarum copia hominis vita & longaevitae aestimanda est. Quippe illius, qui multos annos male agendo con-

q) Pf. XXIV, 1.

r) 2. Petr. III, 13. Apoc. XXI, 1.

s) Deut. XI, 8. &c.

consumsit, vita, nulla est: qui vero paucos licet dies praeclare factis superavit, diu vixisse & multos annos rebus humanis interfuisse, senumque scripta legisse creditur.

Imo quis adeo actionum nostrarum hospes est, ut nesciat, famam nomenque pietatis filialis amatores, quamvis in primordio vitae vix inchoatae mortem oppetere cogantur, in omnem posteritatem prosequi. Impiorum enim nomen, ut Salomo loquitur, *r*) foetet & fumi instar transit; imo ipsi paleae similes vento agitantur: *u*) piorum vero memoria fausta est, semperque duratura, seu ut Castellio Ecclesiastici verba *w*) interpretatur: si vita defungantur, millies celebrius nomen relinquent, quam alii. Siquidem illorum vivit pietas, obedientia ac reverentia, etiamsi in terris non amplius vivi inveniuntur, in consortio DEI, a quo coelestis patriae participes sunt facti; in Parentum & amicorum ore ac corde; imo relicto optimo virtutum exemplari, *x*) ad quod reliqui suas componere possunt actiones, vivet in piorum omnium memoria. Diu itaque, qui Patrem Matremque honorant, vivunt in terris, illorumque etiam manet post funera virtus.

O si omnes immorigeri ac inobsequentes, quibus leges tam divinae quam humanae scriptae sunt, sedulo pensitarent, quanta felicitate contemptu quarti praecepti se indignos reddant! O si aculeo isto Apostolico, quem Paulus excitando torpori nostro admovet, dicens: mandatum hoc est primum cum promissione, *y*) torpentes illorum animi excitarentur, ut rebus suis melius consulere & in communionem benedictionis sempiternae, quam pietas filialis promittit, transire allaborarent!

Id quod licet cuivis mortalium conveniat, maxime tamen illis, qui ab artium liberalium studiis nomen ducentes, talem sibi acquisivere

r) Prov. X, 7.

u) Ps. I, 4.

w) c. XXXIX, 15.

x) Quorum nonnulla collegit b. Rambachius in dem erbaulichen Handbuch für Kinder. p. 148. &c. ex Jac. Jamerway Exempel-Buch, & Fried. Eberh. Collins wunder-vollen Schauplag der heil. Märtyrer, insonderheit der um des Nahmens Christi willen grausamlich getödteten Kinder.

y) Eph. VI, 1. 2. Col. III, 20. add. Franc. Wokenii Moses harmonicus. P. I. p. III.

vere cognitionis copiam, ut scientia sua & polito vitae tenore aliorum oculos animosque in se rapere videantur. Hinc qui mos, quae consuetudo in civitate bene constituta magis laudanda est, quam si & omittenda & facienda in memoriam illorum, qui non sui juris, sui que arbitrii sunt, sed a Superiorum dependent voluntate, publica legum repetitione quotannis revocantur. Cum itaque hoc unicum in votis ac desiderii habeamus, ut omnibus Seminarii Elbingensis civibus, quibus leges scholasticae a Majoribus traditae sunt, semper bene sit & ut gratiae divinae participes in terra diu vivant: ILLVSTREM, PERMAGNIFICOS, MAGNIFICOS, GENEROSOS, AMPLISSIMOS, CONSULTISSIMOSque CIVITATIS PROCERES, REIQUE SCHOLASTICAE GVBERNATORES AC CONSERVATORES: item EXPERIENTISSIMOS, REVERENDOS, CLARISSIMOS, PRAENOBILES, NOBILES, SPECTABILESque MVSARVM NOSTRATIVM FAVTORES submisit & officiose rogamus, ut crastina luce, solemnitati huic anniversariae dicata, honorificentissima SVA praesentia maximum Palladis Drusicae auditorium implere, legum observantiae auctoritate SVA acres admoveere stimulos & votis publicis SVA jungere suspiria haud dedigentur.

Quo vero nec VOS, MAECENATES GENEROSI AC PATRONI COLENDI, VESTRAE in Lyceum Drusicum propensionis, nec nos voti & expectationis nostrae poeniteat, omnem omnino dabit operam VIR PRAECLARISSIMVS, DOCTISSIMVSque DN. IO. DAN. HOFFMANN, ATH. CONR. P. P. & COLLEGA noster multis nominibus HONORATISSIMVS. Peracta enim post solemnem LL. repetitionem translocatorum lustratione, nonnullos ex coetu scholastico, quos syllabus indicit, *de adventu Equitum Domus Teutonicae in Prussiam* loquentes introducet, in evidentissimum veritatis testimonium, Mariani Ordinis Sodalibus, Prussiae olim Dominis, tam diu bene fuisse, eosque in terra Prussica tam diu vixisse, quam diu & DEO & Patriae legibus suum tribuerunt honorem, suamque reverentiam. P. P. Elbingae, d. XIII. Sept. A. MDCCLII.